

Богдан Михайлович ГНАТКІВСЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0001-5146-9077

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Гнатківський Б. М. Теоретичні підходи до розуміння потенціалу економічного зростання суб'єктів аграрного бізнесу / Богдан Михайлович Гнатківський // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Том 6. – № 1. – С. 400 – 406.

Анотація

У статті проведено систематизацію теоретичних підходів до розуміння потенціалу економічного зростання, яка дозволила розглядати його, як фактори та джерела зростання й формування економічної потужності країни, як результати розвитку продуктивних сил у галузі та засоби задоволення суспільних потреб загалом та як процеси ідентифікації та створення певних спектрів підприємницьких можливостей; формування, структуризації та побудови показників максимально можливих виробничих потужностей і критеріїв оптимальності виробничих планів зокрема для окремих суб'єктів аграрного бізнесу. Під потенціалом економічного зростання можна розуміти зростання обсягу пропозиції товарів (робіт, послуг), що створені за певний обраний фінансовий період. Потенціал економічного зростання можна визначати багатьма чинниками, найвагомішими з яких можна вважати фактори впливу попиту та пропозиції. Чинники пропозиції зумовлюватимуть фізичну спроможність потенціалу до зростання. Визначають наступні: кількісні та якісні характеристики природних ресурсів; кількісні та якісні характеристики трудових ресурсів; обсяги капіталів; технологічний розвиток та потенціал. Встановлено, що потенціал економічного розвитку суб'єктів бізнесу наразі пов'язаний зі зростанням наукоємних виробництв в основі базових галузей. Виявлено, що надзвичайна увага приділяється стійким потенціалам економічного зростання, зокрема потенціалу зростання добробуту господарюючих суб'єктів. Крім того встановлено, що потенціал економічного зростання має стати похідною для того напряму розвитку, який враховуватиме соціалізацію економічної системи загалом. Суб'єкти торгівлі, фермерства, підприємництва, винахідництва – потенційно вигідні види діяльності, а особи, що в цьому зайняті, користуються повагою. Важливими соціокультурними чинниками потенціалу економічного зростання є позитивні ставлення до інновацій. У розвинених країнах світу потенціал економічного зростання оцінюють як великі блага для людей. Нарешті, за умов тривалого періоду потенціал економічного зростання залежатиме від політичної структури та організації суспільства.

Ключові слова: потенціал економічного зростання, економічний розвиток, суб'єкти аграрного бізнесу.

**THEORETICAL APPROACHES TO UNDERSTANDING THE POTENTIAL OF ECONOMIC
GROWTH OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES**

Abstract

The article systematizes theoretical approaches to understanding the potential of economic growth, which allowed to consider it as factors and sources of growth and formation of economic power, as a result of productive forces in the industry and means of meeting social needs in general, and as processes of identifying and creating certain spectra of business opportunities; formation, structuring and construction of indicators of the maximum possible production capacities and criteria of optimality of production plans, in particular, for separate subjects of agrarian business. The potential for economic growth can be understood as an increase in the supply of goods (or services) created during a certain selected financial period. The potential for economic growth can be determined by many factors, the most important of which are the factors influencing supply and demand. Supply factors will determine the physical capacity of the potential to grow, and the following: quantitative and qualitative characteristics of natural resources; quantitative and qualitative characteristics of labor resources; volumes of capital; technological development and potential. It is outlined that the potential of economic development of business entities is currently associated with the growth of knowledge-intensive industries in the basic industries. It was found that special attention is paid to the sustainable potential of economic growth, especially the potential for increasing the welfare of economic entities. In addition, it was established that the potential for economic growth should be derived from the direction of development that will take into account the socialization of the economic system as a whole. Business, farming, entrepreneurship, and invention are potentially profitable activities, and those involved are respected. Positive attitudes towards innovation are important socio-cultural factors of economic growth potential. In the developed world, the potential for economic growth is considered as a great benefit to the people. Finally, over a long period of time, the potential for economic growth will depend on the political structure and organization of society.

Keywords: *potential of economic growth, economic development, subjects of agrarian business.*

JEL classification: O31; G31; Q14

Вступ

Потенціал економічного зростання суб'єктів бізнесу є центральною проблемою в економіці, яка постає перед багатьма країнами. За динамікою розвитку потенціалу економічного зростання можна судити про стан розвитку національної економіки, про становище життєвого рівня суспільства, про можливості вирішення проблем обмеженості ресурсів. Він є основним показником розвинення і добробуту будь-яких країн. Навіть є однією з головних макроекономічних цілей держави, досягнення яких зумовлює необхідність випереджального зростання національних доходів порівняно зі збільшенням чисельності населення.

Різноманітні види потенціалу, окремі аспекти його теоретичних основ розглядали у своїх працях багато вчених-економістів, зокрема Герасимчук В., Горбунов Є., Дергалюк М., Задоя А., Ігнатівський П., Крук Д., Круш П., Мочалов Б., Мосін В., Орехова А., Плишевський Б., Самоукін Л., Тодосейчук А., Ульяновченко О., Фігурнов Є., Цигичко А., Чумаков К. та ін. [1-9]. Не дивлячись на значну кількість наукових праць за даною тематикою, теоретичні підходи до розуміння потенціалу економічного зростання потребують подальшого дослідження і систематизації.

Формулювання цілей статті

Мета статті: провести систематизацію теоретичних підходів до розуміння потенціалу економічного зростання.

Виклад основного матеріалу

Під потенціалом економічного зростання можна розуміти зростання обсягу пропозиції товарів (робіт, послуг), що створені за певний обраний фінансовий період. Потенціал економічного зростання можна визначати багатьма чинниками, найвагомішими з яких можна вважати фактори впливу попиту та пропозиції. Чинники пропозиції зумовлюватимуть фізичну спроможність потенціалу до зростання. Визначають наступні:

- 1) кількісні та якісні характеристики природних ресурсів;
- 2) кількісні та якісні характеристики трудових ресурсів;
- 3) обсяги капіталів;
- 4) технологічний розвиток та потенціал.

Перелічені чинники потенціалу пропозиції, що можна вважати базою потенціалу для економічного зростання, визначатимуть можливості фізичного збільшення обсягів товарів. Лише наявність значних кількісних або покращених за якісними характеристиками ресурсів, враховуючи їх техніко-технологічний потенціал, даватиме змогу суб'єктам виготовляти більші обсяги товарів.

Потенціал економічного зростання залежатиме також від чинника попиту. Тобто середовище макроекономічного розвитку матиме забезпечувати відповідний рівень сукупних видатків. За такого рівня повністю використовуватимуться наявні ресурси. Неприятливі умови макросередовища (високі податкові чи відсоткові ставки, низький рівень завантаження виробничих можливостей та потужностей тощо) сповільнюватиме потенціал економічного зростання. В першу чергу через те, що він не забезпечуватиме повнішого використання обмежених за кількістю наявних ресурсів.

Чинники попиту й пропозиції, що впливають на потенціал економічного зростання, між собою взаємопов'язані. Так, неповнота використання потенціалу в розрізі трудових ресурсів сповільнюватиме темпи нагромадження та споживання капіталів. Навпаки, знижений темп запровадження інновацій та нововведень з одночасним інвестиційним забезпеченням зможе спричинити негативні наслідки, особливо в частині збільшення рівня безробіття.

До факторів розподілу, які також є складовими потенціалу економічного зростання, можна віднести окремо розподіл природних ресурсів, а також трудових і фінансових. Він повинен бути організований за таких умов, при яких більшою мірою сприятиме потенціалу економічного зростання (приросту обсягів товарів, поліпшенню їх якісних характеристик та вдосконалення виробництва).

Існує низка інших чинників, які впливатимуть на потенціал економічного зростання. Однак вони складно піддаватимуться кількісним характеристикам. Це, в першу чергу, соціокультурні та інституційні фактори. Зокрема, значний вплив з позитивним результатом на потенціал економічного зростання суб'єктів бізнесу матимуть сприятливі соціальна, політична і культурна атмосфери, що склалися в заданих умовах. При цьому суспільний вплив розглядатиме матеріальний результат комерційного успіху як головної бажаної соціальної мети.

Суб'єкти торгівлі, фермерства, підприємництва, винахідництва – потенційно вигідні види діяльності, а особи, що в цьому зайняті, користуються повагою. Важливими соціокультурними чинниками потенціалу економічного зростання є позитивні ставлення до інновацій. У розвинених країнах світу потенціал економічного зростання оцінюють як великі блага для людей. Нарешті, за умов тривалого періоду потенціал економічного зростання залежатиме від політичної структури та організації суспільства. Країна, політична система якої спирається на принципи демократії,

---

характеризується впорядкованими відносинами по праву власності, процедурам укладання й виконання договорів, здійснюється, зазвичай, значно скоріше, ніж в країні з недемократичною, неправовою структурою.

Збільшення обсягів національного виробництва можливе через досягнення окремих результатів. По-перше, це можливо за рахунок зростання кількості чинників, а також через збільшення ефективності їхнього використання. Тому слід розрізняти наступні типи потенціалу економічного зростання, зокрема екстенсивний тип та інтенсивний.

Екстенсивний тип розвитку потенціалу економічного зростання являє собою нарощення обсягів виробництва продукції на основі зростання кількості чинників відносно технологій. Інакше кажучи, обсяг продукції зростатиме через збільшення площі сільськогосподарських угідь та таких ресурсів. При цьому продуктивність залишатиметься незмінною.

Інтенсивний тип розвитку потенціалу економічного зростання слід розуміти як збільшення обсягів виробництва продукції на основі зростання ефективності використання обмежених ресурсів. Тобто через збільшення продуктивності та росту кваліфікації робітників, поліпшення використання реальних капіталів, використання новітніх машин, технологій і механізмів, ефективнішу організацію діяльності суб'єктів господарювання тощо. За цього типу розвитку потенціалу економічного зростання продуктивність підвищується.

Одночасно необхідно звернути увагу на фактори, які стримують потенціал економічного зростання. До них належать такі:

- обмеження зі сторони сукупного попиту (тобто недостатність рівня сукупних затрат призводитиме до того, що дійсний темп збільшення відставатиме від потенційно можливого),

- соціальна та політична атмосфера в діяльності суб'єктів бізнесу, рівень ресурсних та екологічних обмежень, державне регулювання приватного бізнесу (можливості законодавчої діяльності щодо регулювання діяльності тощо).

До чинників, які негативним чином впливатимуть на процес розвитку потенціалу економічного зростання, належать, в першу чергу, невідповідності в площині господарської діяльності, недобросовісність при ставленні до виробництва, несприятливість природно-кліматичних умов (в першу чергу, для умов сільськогосподарського виробництва). Тобто всі ті чинники, що стримують зростання продуктивності та розвитку потенціалу економічного зростання загалом.

Економічний розвиток підприємств та потенціал економічного зростання являє собою процес, що забезпечує перехід від одного становища до іншого з урахуванням мінливих процесів. Особливостями кожного окремого економічного становища господарюючих суб'єктів є неможливість повного повторення кількісних та якісних характеристик, а також сил впливу чинників, які його визначатимуть.

Базовою основою розвитку потенціалу економічного зростання суб'єктів бізнесу вважають різноманітні зміни як за внутрішнім, так і за зовнішнім характерами, що є результатами взаємодій економічних об'єктів та їх різних характерних властивостей. Соціальні та економічні зміни у суб'єктів бізнесу матимуть об'єктивність характеру, тому слід вважати, що розвиток системи на різних рівнях (а також в розрізі підприємства) може бути цілеспрямованим або не спрямованим (спонтанним).

Розвиток потенціалів економічного зростання можна розглядати як процеси збільшення можливості та бажань задовольняти власні запити та потреби інших. Тому розвиток потенціалів економічного зростання економічної та виробничої систем являє собою процеси переходу систем у нові якісні стани через нагромадження кількісних потенціалів, змін та ускладнень структур і складу. Наслідком останнього має стати

збільшення її здатностей чинити опір впливам чинників зовнішнього середовища та збільшення результативності функціонування.

Необхідним є звертати увагу на той факт, що потенціал економічного розвитку не слід ототожнювати з процесом економічного зростання. Зростання означає збільшення в розмірах або в кількості, а розвиток – збільшення здатностей та компетенцій. Для росту характерними є кількісні характеристики, в той час як для розвитку характеристики атрибутивні. Економічний розвиток містить в собі окремі елементи зростання. Між функціоналом економічного зростання та розвитком існує також тісний зв'язок. Тобто вони підсилюють дії один одного, між ними виникатиме зв'язок схожий на ефект синергії. Для економічного зростання характерне необов'язкове зростання цінностей підприємств, однак розвиток без цього неможливий.

Таблиця 1. Особливості теоретичних підходів до визначення потенціалу економічного зростання

Мочалов Б., Мосін В., Крук Д. [4, 9]	Ігнатовський П., Плишевський Б., Тодосейчук А., Цигичко А. [5, 7]	Самоукін Л., Герасимчук В. [2, 3]	Горбунов Є., Фігурнов Є., Задоя А. [1, 8]
Визначення сукупної здатності галузей економіки і окремих підприємств	Визначення сукупності наявних ресурсів	Визначення результатів економічних і виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності	Ототожнення сутності понять «економічний потенціал», «економічна міць», «наrodnогосподарський потенціал»
Виділяється і оцінюється лише одна складова економічного потенціалу - здатність виконувати виробничу функцію. Це важлива, але не єдина складова економічного потенціалу виробничої системи.	Не відділяються суттєві відмінності поняття «економічний потенціал» від інших економічних понять, таких як «національне багатство», «ресурси», «матеріально-технічна база». Принциповою відмінністю між поняттями «ресурси» і «потенціал» є те, що ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, потенціал окремого підприємства, галузі неможливо відокремити від таких суб'єктів	Враховується лише досягнутий рівень результатів економічної діяльності, тоді як економічний потенціал характеризує реальну, фактичну здатність створювати максимальний обсяг матеріальних благ з урахуванням відповідних ресурсних обмежень	Неможливо виділити характерні ознаки та структурні елементи названих понять. Відсутні відповідні підходи до субординації понять

В економічній науковій літературі значну увагу приділяють визначенню сутності категорії «економічний розвиток» та категорії «потенціал економічного зростання», оскільки проблеми забезпечення розвитку й зростання завжди були визначальними в діяльності суб'єктів бізнесу, окремих галузей та національної економіки загалом.

Розвиток економічної системи можна визначати як процеси закономірних змін, перехід суб'єкту господарювання з одного становища в інше, більш досконале. А також зміна застарілого якісного становища на нове, складніше й вище за рівнем. Виходячи з останнього, розвиток являє собою складне за змістом поняття. Економічний розвиток одночасно має в своєму розумінні спрямований рух об'єктів, зміни їх якісних станів, а також передумови постійного зростання.

Особливостями досліджених економічних категорій можна визначити свідомі культивування ідей потенціалу економічного зростання й економічного розвитку в суспільстві. Це проявляється через відділення сучасного і майбутнього, встановлюючи при цьому пріоритети за майбутнім. Одночасно сутність економічного розвитку відображатиме стратегії, а сутність зростання полягатиме у тактиці досягнення цілі на майбутню тривалу перспективу.

Наразі, в умовах постійної конкретизації потенціалу економічного розвитку, гостро постають питання екологічних та соціальних проблем і пов'язаних з цим загроз існування живої природи. Тому актуальними є проблеми постійного формування та регулярного забезпечення можливостей сталого розвитку. Він, за визначеннями спеціалізованої Комісії ООН, забезпечуватиме потреби нинішніх поколінь. При цьому водночас не позбавлятиме майбутні покоління можливостей задоволення власних життєво необхідних потреб.

Серед визначених ключових категорій первинними є потенціал економічного зростання, яке є джерелом розвитку та їх обов'язковою передумовою. Це закономірно привело до розроблення довгострокових стратегій економічного розвитку України (до 2030 р.) на базі логічного ланцюга «стабілізація – ріст – розвиток».

Потенціал економічного розвитку суб'єктів бізнесу наразі пов'язаний зі зростанням наукоємних виробництв в основі базових галузей. Так, надзвичайна увага приділяється стійким потенціалам економічного зростання, при чому особливо потенціалу зростання добробуту господарюючих суб'єктів. Тому потенціал економічного зростання має стати похідною для того напряму розвитку, який враховуватиме соціалізацію економічної системи загалом.

Характеристика об'єктивних та суб'єктивних аспектів процесу економічного розвитку та потенціалу економічного зростання доводить, що її становище є проміжною стадією у становленні якісної нової розвинутої моделі. Потенціал економічного розвитку підприємств впливатиме на їх потенціал, в першу чергу, саме на ресурсний потенціал. Процеси змін потенціалу підприємств відбуваються безперервним шляхом, з різними швидкостями, які залежать від рівнів самих потенціалів. Обсяги наявних обмежених ресурсів мають велике значення для потенціалу економічного зростання підприємств. Однак, їх наявність не зумовлює потенціал розвитку. Недостатність обмежених ресурсів не зможе їх зупинити, тому що чим більшого розвитку досягають підприємства, тим вони менше від них залежатимуть і здатні краще розпоряджатись окремими ресурсами. Тим самим, результативніше зможуть формувати свій власний ресурсний потенціал. В умовах зміни у зовнішньому середовищі одною з першочергових завдань має стати формування й оцінювання оперативних та перспективних потенціальних можливостей підприємств, тобто їх потенціалу. Це зумовлено необхідністю забезпечення результативності функціонування і зростання конкурентоспроможності підприємств на окремих цільових ринках.

Потенціал економічного розвитку підприємств оцінюються на основі використань систем показників, які слід поділити на окремі групи. До показників однієї групи відносять рівень результативності досягнення цілі для розвитку підприємств (зростання бізнес-процесів; задоволення запитів та очікувань потенційних споживачів; розвинення внутрішніх підприємницьких можливостей; задоволення запитів та потреб власників бізнесу).

Показники іншої групи призначено для оцінки потенціалів підприємств, зокрема, наступних: обсяги виробництва продукції; фінансові показники; показники забезпеченості основними фондами та ефективність їх використання; показники результативності використання матеріальних ресурсів; показники ефективності використання трудових ресурсів та використання персоналу; показники результативності операційної діяльності; показники ефективності використання нематеріальних активів та інші).

Розуміння сутності потенціалу дозволяє ідентифікувати його не лише через якісні та кількісні показники існуючого стану об'єкта, а в площині процесів та тенденцій розвитку ефективності функціонування окремих суб'єктів та економічної системи загалом, через призму наявних та потенційних можливостей, які зможуть проявити себе в певних обмежених умовах функціонування суб'єктів ринкових відносин. При чому до

основної особливості формування потенціалу підприємств, насамперед, віднесено їх ресурсне забезпечення, яке є подальшим базисом формування напрямів розвитку їх виробничо-комерційної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, проведена систематизація теоретичних підходів до розуміння потенціалу економічного зростання дозволила розглядати його як фактори та джерела зростання й формування економічної потужності країни, як результати розвитку продуктивних сил у галузі та засоби задоволення суспільних потреб загалом та як процеси ідентифікації та створення певних спектрів підприємницьких можливостей; формування, структуризації та побудови показників максимально можливих виробничих потужностей й критеріїв оптимальності виробничих планів зокрема для окремих суб'єктів аграрного бізнесу.

Література

1. Задоя А.А. Народно-хозяйственный потенциал и интенсивное производство. Киев, 1986. 265 с.
2. Круш П.В., Дергалюк М.О. Обґрунтування складових економічного потенціалу підприємства як системи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 11-14.
3. Орехова А.І. Економічний потенціал підприємства: сутнісні характеристики та структуризація. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 308-313.
4. Основы экономического и социального прогнозирования / [Д.М. Крук и др]; Под ред. В.Н. Мосина, Д.М. Крука. М., 1985. 200 с.
5. Тодосийчук А. Научно-технический потенциал социально-трудовой сферы. *Экономист*. 1997. № 12. С. 63-72.
6. Ульянченко О.В. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект: монографія. Суми : Довкілля, 2010. 383 с.
7. Цыгичко А. Сохранение и приумножение производственного потенциала страны. *Экономист*. 1992. № 7. С. 11-18.
8. Чумаков К.І. Потенціал підприємства як економічна система. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2012. № 4 (55). С. 223-229.
9. Экономический потенциал развитого социализма / [Б.М. Мочалов, Ф.М. Русинов, Д.К. Шевченко и др.]; Под ред. Б.М. Мочалова. М.: Экономика, 1982. 278 с.

References

1. Zadoja, A.A. (1986). *Narodno-hozjajstvennyj potencial i intensivnoe proizvodstvo*. [National economic potential and intensive production]. Kyiv. Ukraine.
2. Krush, P.V., Derhaliuk, M.O. (2018). «Grounds for the complex economic potential of the enterprise as a system». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. no. 21, pp. 11-14.
3. Oriekhova, A.I. (2018). «Economic potential of the enterprise: intrinsic characteristics and structuring». *Ekonomika i suspilstvo*. no. 17, pp. 308-313.
4. *Osnovy jekonomicheskogo i social'nogo prognozirovanija*. (1985). [Fundamentals of economic and social forecasting] In Mosina, V.N., Kruka, D.M. (ed.). Moscow. Russia.
5. Todosyichuk, A. (1997). «Scientific and technical potential of the social and labor sphere». *Ekonomist*, no. 12, pp. 63-72.
6. Ul'yanchenko, O.V. (2010). *Resursnyy potentsial ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrayiny: upravlins'kyi aspekt*. [Resource potential of agrarian sector of economy of Ukraine: managerial aspect]. Dovkillia. Sumy. Ukraine.
7. Tsygichko, A. (1992). «Preservation and Augmentation of the Country's Production Potential». *Ekonomist*, no. 7, pp. 11-18.
8. Chumakov, K.I. (2012). «The potential of the enterprise as an economic system». *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*. no. 4 (55), pp. 223-229.
9. *Jekonomicheskij potencial razvitogo socializma* [Economic potential of developed socialism] (1982). In Mochalova, B.M. (ed.). Jekonomika. Moscow. Russia.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2021 р.